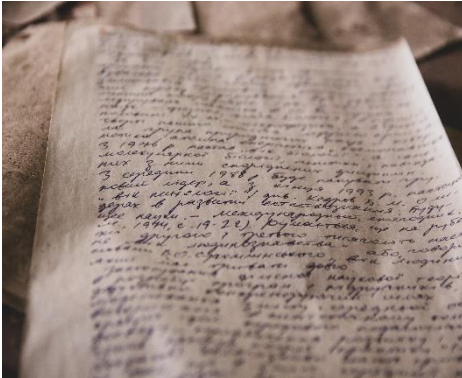

Gedachten en woorden rond 'In Memoriam'

In Memoriam: Oma

Toen Heleen werd geboren was haar oma al overleden. Ze heeft haar oma dus nooit gekend en mist haar daarom ook niet. Totdat ze een brief schrijft...

Lieve oma,

Ben je (of moet ik u zeggen?) beledigd als ik zeg dat ik je nooit echt gemist heb? Je was er gewoon niet, ik weet niet beter. Toen ik werd geboren, was jij er al niet meer. Natuurlijk vroeg ik weleens naar je. Je jongste zoon, mijn vader, vertelde dan vooral hoe dapper je was.

Als weduwe moest je een gezin met vijf jonge kinderen onderhouden. De steun van de overheid was minimaal,

maar het lukte je wel. Onze huidige minister-president zou trots op je zijn geweest.

Samen met je kinderen verkocht je thee en koffie. Kanis en Gunnink. Mijn ouders drinken hetzelfde merk nu nog steeds en onwillekeurig denk ik soms aan jou en je gezin als ik koffie drink. Ik zie voor me hoe mijn vader langs de deuren gaat om koffie te verkopen, hoe jij met je oudste zoon de administratie netjes op orde houdt en hoe je avond na avond alleen de kinderen naar bed brengt.

Je deed je uiterste best om de sfeer in huis goed te houden. En ik geloof dat dat niet altijd makkelijk was. Zeker niet toen je middelste zoon ernstig ziek werd en een andere zoon, mijn vader, zestien dagen in coma lag na een brommerongeluk. Als ik daar aan denk, heb ik respect voor je. En dan voel ik dat ik trots op je ben, ook al ken ik je alleen van verhalen.

Voordat jouw man, mijn opa, overleed heb je ook al het nodige voor de kiezen gehad. Je maakte de Tweede Wereldoorlog mee waarin je opa een tijd hebt moeten missen. Hij werd te werk gesteld in Duitsland, vlak over de grens bij Groningen. Daar werd hij ernstig ziek, maar gelukkig opgenomen in een ziekenhuis. Met je aanstaande schoonvader heb je hem op de fiets, en niet zonder risico, opgezocht.

Gelukkig kwam opa levend bij je terug. Maar wat heeft hij daar in Duitsland opgelopen in zijn hart en ziel? Is hij ooit beter geworden? Hij bleef in ieder geval altijd een zwakke gezondheid houden en overleed op jonge leeftijd.

Soms vraag ik me af of je mij vanuit de hemel kunt zien. Heb je gezien dat ik mijn zwemdiploma haalde? Dat ik afstudeerde? Trouwde? Zie je hoe ik er van geniet om te schrijven? En ben je dan ook een beetje trots op mij? Oké, misschien mis ik je soms toch wel. Heel erg.

Een kus van je kleindochter,

Heleen

Memento Mori en Carpe Diem

Wat als Memento Mori en Carpe Diem twee personen waren die met elkaar in gesprek gingen? Als 'gedenk te sterven' en 'pluk de dag' vrienden waren? Met die gedachte ontstond onderstaande licht filosofische dialoog:

Als Memento Mori de deur opendoet, ziet hij tot zijn verrassing zijn vriend staan. Ze hebben elkaar al jaren niet gezien. Maar nu staan ze weer tegenover elkaar. Memento kijkt zijn vriend aan. Diens ogen staan uitgeblust in een bleek gezicht, met donkere wallen eronder; de lijnen rond zijn mond lijken dieper geworden. Carpe zucht: "Ik heb je nodig." "Kom binnen," antwoordt Memento.

Jarenlang trokken ze samen op. Vaak werden ze in één adem genoemd; ze werden dan ook in dezelfde tijd en in dezelfde kringen geboren. Carpe Diem kwam uit een Romeinse poëtenfamilie, zo'n beetje in het begin van onze jaartelling. Memento Mori had een praktisch achtergrond; naar verluidt was het zijn taak geweest om tijdens triomftochten de keizer in het oor te fluisteren: "Je bent maar een mens. Bedenk dat je eens moet sterven." Hoewel ze beiden uit een denkersfamilie kwamen, maakten hun verschillen hen juist zo'n sterk koppel. Carpe Diem was de levenslustige veelgenieter; hij dronk de dagen in als een dorstige woestijnreiziger. Hij verstond de kunst om iedere dag bijzonder te maken. En Memento Mori was zijn wat nuchtere tegenhanger. Hij kende de kunst van het relativeren. Als Carpe zich dreigde te verliezen in een lyrische bui, wist Memento met één goedgeplaatste opmerking zijn vriend weer op de grond te laten landen. "Rustig aan, je bent maar een stofje aan de weegschaal," zei hij dan. En andersom wees Carpe zijn vriend vaak op de schoonheid van het leven. "Ja, het is tijdelijk," gaf hij toe, "maar kijk eens hoe rijk, mooi en schoon deze dag is!"

Af en toe verloren ze elkaar uit het oog. Zo halverwege de middeleeuwen bijvoorbeeld. In die periode was Memento erg succesvol. Mensen hingen aan zijn lippen, hij werd veel gevraagd als wijsheidsleraar en was zelfs beschermheer van een kloosterorde geworden. Dankzij zijn invloed werden zinnen als 'het leven, dat toch niets anders is dan een gedurig sterven' gemeengoed. Carpe had het in die tijd veel lastiger. Maar na verloop van tijd merkte Memento dat hij het tegenwicht van zijn vriend miste. Zijn nadruk op het tijdelijke, op het lege van dit bestaan – bedenk dat je sterfelijk bent! – werd beklemmend zonder de levenslust van Carpe. Dus zocht Memento zijn gezelschap weer op, en trokken de twee weer een tijd gebroederlijk op. Totdat Carpe Diem populairder werd, in de tweede helft van de vorige eeuw, en Memento

Mori een beetje in de vergetelheid raakte. Met de groei van de welvaart, de verbetering van de gezondheidszorg en de schijnbare controle die mensen kregen over hun leven, werd Carpe de held van de samenleving. De dood verdween uit beeld, en daarmee de boodschap van zijn partner.

Maar nu ontmoeten ze elkaar weer; Carpe met hangende schouders en kringen rond zijn ogen, Memento vol verbazing. Samen lopen ze naar binnen. In de gang sluit Memento zijn vriend in de armen. Een tijdje staan ze daar zo. Dan hangt Carpe zijn jas op en lopen ze naar binnen. “Koffie?” vraagt Memento. Zijn vriend knikt en loopt hem achterna naar de keuken. “Ik ben moe, Memento,” zegt Carpe, geleund tegen het aanrecht. “Ik zie het,” antwoordt zijn vriend. Even zwijgen ze. Dan vraagt hij: “Hoe kom je zo moe?” Carpe haalt zijn schouders op, schudt zijn hoofd en staart naar een onbestemd punt op de keukenvloer. Dan begint hij te praten. Hij vertelt over de eerste jaren van zijn populariteit. Hoe hij ervan genoot mensen bewust te maken van het goede van het leven. Hoe iedere dag opnieuw een cadeau was. Hoe uitdrukkingen als ‘leven in het nu’ gemeengoed werden. Hij vertelt over de momenten dat het hem lukte iemand uit de zorgen voor morgen te halen door hem te laten kijken naar de schoonheid van een moment. Hoe het hem lukte om mensen los te krijgen van de last van het verleden door ze te laten ontdekken dat iedere dag genoeg heeft aan zijn eigen kwaad – en zijn eigen pracht. Maar in de loop van de jaren begon de vermoeidheid te groeien. “Ik leefde voortdurend op het scherpst van de snede,” omschrijft Carpe aan Memento. “Ieder moment was het waard om geleefd te worden, iedere kans om genomen te worden. Ik wilde telkens alles uit iedere dag halen. En ik werd er langzamerhand doodmoe van.”

Hij lijkt even naar woorden te zoeken. In stilte lopen ze naar de woonkamer, ploffen naast elkaar neer op de bank en nemen een slok van hun koffie. “Moe, Memento. Doodmoe,” vervolgt Carpe zijn betoog. “Moe van iedere dag weer moeten genieten. Moe van leven op zo’n hoog tempo, moe van ‘grijp je kans’, van ‘no limit’, van ‘yolo’. En als ik om me heen kijk, zie ik een hele maatschappij die er moe van is geworden. We willen dat alles maakbaar is, maar gaan kapot van het er telkens maar iets van moeten maken.” Hij kijkt opzij naar zijn vriend, die tot dan toe geen woord heeft gezegd. “En toen dacht ik aan jou. Kun jij me helpen?” “Ik heb je gemist,” is het eerste antwoord van Memento. Dan kijkt hij zijn vriend ernstig aan. “Je gaat dood. Weet je dat?” Carpe glimlacht onbewust en antwoordt: “Ja, daarom wil ik het uiterste uit de dag halen! Je leeft maar één keer!” Nu glimlacht ook Memento. “Dat bedoel ik niet helemaal. Kijk eens naar de bloemen op tafel. Ze beginnen te verleppe, ze gaan dood. Wat ga ik dan met ze doen?” Carpe: “Je gooit ze weg, neem ik aan. Ze zijn nutteloos geworden.” “Ja en nee. Ja, ik gooi ze weg. Maar ze gaan op de composthoop. Ze zullen over een paar maanden mijn tuin verrijken.”

Memento gaat rechtop zitten. “Kijken naar je eigen sterfelijkheid kan twee reacties opleveren: of je gaat je focussen op het leven van nu, of je gaat voorbij je eigen leven kijken.” Carpe schudt niet-begrijpend zijn hoofd. Memento legt uit: “Je gaat dood, Carpe. Iedereen sterft een keer. Dat beseft laat zien dat jij maar beperkt bent. Je bent er even, en dan niet meer. Of je nu je

dagen geplukt hebt of niet.” “Dus eigenlijk maakt het niks uit hoe je leeft,” concludeert Carpe.

Memento zucht: “Nee, juist niet. Jij bent zelf niet zo belangrijk als je denkt, maar je bent wel onderdeel van een grotere wereld. Wat laat je achter? Wat kun jij betekenen? Dat soort vragen stel ik me. Zoals mijn bloemen na hun dood mijn tuin leven geven, hoop ik dat ook ik leven achterlaat. Nu, maar ook als ik er niet meer ben. En...” even pauzeert hij, “mijn sterfelijkheid bepaalt me ook bij het enige

wat nooit voorbijgaat. Of beter gezegd: de enige die niet sterfelijk is.” “God,” concludeert Carpe. Memento: “Het geeft me eindeloos veel rust en ruimte om te weten dat mijn leven ingebed is in het Grote Verhaal van God en de wereld. Dat Hij doorgaat, ook als ik stop. En dat Hij straks, na mijn dood, het laatste woord heeft.”

Carpe neemt een slok van zijn koffie en schiet in de lach. “Zulke smerige koffie kan alleen jij zetten.” Zwijgend drinken de twee hun beker leeg. Dan vraagt Carpe Diem zijn vriend Memento Mori: “Mag ik een tijdje bij je komen logeren?”

Pieter-Jan Rodenburg

Afscheid nemen
is met zachte vingers
wat voorbij is dichtdoen
en verpakken
in goede gedachten
der herinnering ...

is verwijlen
bij een brok leven
en stilstaan op de pieken
van pijn en vreugde.

Afscheid nemen
is met dankbare handen
weemoedig meedragen
al wat waard is
niet te vergeten ...

is moeizaam
de draden losmaken
en uit het spinrag
der belevissen loskomen
en achterlaten
en niet kunnen vergeten

Dietrich Bonhoeffer

Over najagen van wind, beseffen dat je sterfelijk bent en zo gelukkig worden

Hoe word je gelukkig? Laten we dat vragen aan Prediker, de wijsheidsleraar uit de Bijbel. Wijsheid is levenskunst, dus hij moet het weten.

‘Lucht en leegte, alles is leegte’, antwoordt hij. Zeg maar: alles is flut. Dat klinkt niet erg opgewekt. Maar hij bedoelt niet dat het leven zinloos is. Nee, zinloos is ons streven om het bestaan geheel onder controle te krijgen en zo gelukkig te worden.

Vanachter zijn schrijftafel kijkt hij naar buiten, naar de drommen mensen in de steegjes van de stad met boven hen de blakerende zon: ‘Mens, wat zwoeg je toch

moeizaam onder de zon? Die zon komt op, de zon gaat onder, en altijd snelt ze naar de plaats waar ze weer op zal gaan.’ Denk maar niet dat die één seconde sneller of langzamer gaat door jouw drukke gedoe. En dan de wind die aan de gewaden rukt: ‘De wind draait en waait en draait, en al draaiend waait de wind weer terug.’ Wie ernaar grijpt houdt een vuist vol lucht over.

Prediker wil ons ontzag bijbrengen voor het ongrijpbare geheim van het leven, voor God. Zolang we denken dat we alles moeten beheersen, vinden we geen rust en worden ongelukkig. ‘Waarom moet mij dit overkomen?’, roepen we dan zielig. Op den duur krijg je een afkeer van het leven. Van die zelfkwellling wil Prediker ons verlossen.

Hij trekt een grijze haar uit zijn hoofd, kijkt ernaar en knikt: ja, de dood maakt als niets anders duidelijk dat al ons grijpen naar geluk flut is. ‘Niemand heeft macht over zijn adem, geen mens kan tegenhouden dat zijn adem vergaat.’ De dood legt de volstreekte nietigheid van de mens bloot tegenover het mysterie van het bestaan.

Wat Prediker bedoelt, komt terug in de oude christelijke leus ‘Gedenk te sterven’ (memento mori). Niet om als een sombermans met de gordijnen dicht op de bank te blijven liggen, maar juist om des te beter de dag te kunnen plukken. Als je echt beseft dat je leven eindig is, haal je meer uit het hier en nu. Het haalt de grijze routine, de vanzelfsprekendheid uit het bestaan, zodat alles gaat sprankelen. Je laat je minder leiden door de verwachtingen van anderen en gaat je eigen originele weg.

Vandaar Predikers refrein dat hij met zijn schrijfstift in allerlei toonaarden herhaalt: ‘Geniet van het leven met de partner die je bemint. Geniet op alle dagen van je leven, die God je heeft gegeven.’ Geluk is nooit ons bezit maar gave van God. Die ontvangen we als we in geloof (vertrouwen) onze greep loslaten en met open handen gaan leven.

Aan het eind van zijn boekje leunt Prediker achterover in zijn stoel en eindigt met een lofzang op dezelfde ongrijpbare zon die hem eerst zo frustreerde: 'Het licht is een genot. Wat een weldaad voor de ogen om de zon te zien!'

Jean-Jacques Suurmond, predikant en psychotherapeut

Allerheiligen en Allerzielen

Allerheiligen een dag van allen die naam hebben gekregen en Allerzielen een gedenkdag van allen die naam hebben in harten van mensen. We zijn nog steeds bedroefd over mensen die niet meer in ons midden zijn en met woorden van Johannes willen we tegelijkertijd zeggen: Wij hopen en we willen geloven dat niet de dood het laatste woord heeft, maar het leven.

Centraal staat vandaag de uitspraak van Jezus: 'Ik ben de verrijzenis en het leven! Wie in mij gelooft, zal leven, zelfs al is hij gestorven'. Een bemoedigende boodschap van hoop op leven! Maar wat dan met al die gevoelens van verslagenheid, gemis en verdriet omwille van dierbaren die ons ontvallen zijn. In dit verband zou ik woorden in herinnering willen roepen van Dietrich Bonhoeffer:

"Als je van iemand houdt en je bent van hem of haar gescheiden, kan niets de leegte van die afwezigheid opvullen. Je moet dat niet proberen, je moet eenvoudig aanvaarden en volharden. Dat klinkt hard maar het is een grote troost, want zolang die leegte blijft, blijf je aldoor met elkaar verbonden. Het is fout te zeggen: God vult die leegte. Hij vult haar helemaal niet... integendeel. Hij houdt die leegte leeg en helpt ons zo de vroegere gemeenschap met elkaar te bewaren, zij het dan ook in pijn. Hoe mooier en rijker de herinneringen, des te moeilijker de scheiding. De mooie dagen van vroeger zijn geen doorn in het vlees, maar een kostbaar geschenk dat je meedraagt. Je moet zorgen dat je niet in je herinneringen blijft graven en je erin verliest; een kostbaar geschenk bekijk je niet aldoor, maar alleen op bijzondere ogenblikken. Buiten die ogenblikken is het een verborgen schat, een veilig bezit. Dan wordt het verleden een blijvende bron van vreugde en kracht" (einde citaat).

Met andere woorden zouden we kunnen zeggen: het boek van het leven van de overledene wordt gesloten, maar niet vernietigd. De dood is een harde realiteit, een onomkeerbare breuk, maar christenen hebben toch een toekomstperspectief. Het klonk in het evangelie. Maar hoe die toekomst er uit zal zien....Er bestaat maar één zinvol antwoord op de vraag hoe het leven na de dood eruit zal zien: helemaal anders, niet met mensenwoorden te beschrijven.

Het evangelie vraagt van ons niet, ook niet vandaag, dat wij ons van het ene moment op het andere over kunnen geven aan die woorden van Jezus. Daar mag, daar moet je de tijd voor nemen, de tijd van rouw, de tijd om die breuk in je leven echt bij je binnen te laten, de tijd om die wond de kans te geven te genezen. En ook dan... er blijft een gevoelig litteken over. En hoe dieper, hoe inniger de band was met wie stierf, des te gevoeliger zal dat teken blijven. Meer dan op andere dagen mogen wij woorden in de mond nemen die te groot zijn, maar die heel diep geworteld zijn in het hart van onze geloofsgeschiedenis: Ik geloof in, ik vertrouw mij toe aan de verrijzenis van het lichaam en het eeuwig leven.

Abt Denis Hendrickx

Lang leve de doden

Opstapje: Het verdriet van Moeder Orka

Het verdriet van Moeder Orka golfde door de koude, noordelijke zeeën. Van orka naar orka. En ze huilden allemaal mee met Moeder Orka. Haar liefste jongetje, haar alles, hij was dood.

Sterk en levendig was hij ter zee gekomen. Hij dook en dartelde rond, onder en boven zijn grote Moeder. Hij speelde wilde spelletjes met haar. Maar zijn levenslust was hem fataal geworden. Op een dag dook Moeder Orka naar de diepte achter een zwerm vissen aan. Ze zou ze in één hap verzwelgen. Hij dook mee, steeds dieper en dieper. Zo diep en ver van de oppervlakte dat de lucht in zijn longen op raakte. Toen hij omkeerde, terug naar boven om lucht te happen, was het te laat. Halverwege stikte

hij en zonk de diepte in waar Moeder Orka hem opving op haar brede rug. Ze droeg hem naar boven. Een luide walvissenschreeuw weergalmde door de oceaan. Een schreeuw als een mes door de ziel van alle orka's in dat gebied. Dagen zwom ze rond met het jong op haar snuit. Ze droeg hem over de zeeën alsof ze hem voor altijd bij zich wilde houden. Maar eindelijk, eindelijk moest ze hem wel loslaten. Haar liefste jongetje, haar alles. Toen ze hem eenmaal had losgelaten verdween ook haar verdriet. Ze wist dat hij zou vergaan in de diepte van de oceaan. Dat hij, in miljarden onzichtbare deeltjes, zou worden opgenomen door het water. Dat ze in hem zou zwemmen, voor altijd.

Lezing:

Treur niet over de dood van uw geliefde, roep de reiziger niet terug, die op reis is naar zijn bestemming, want jij weet niet wat hij zoekt. Jij bent van de aarde, maar hij is nu van de hemel. Hij is gelukkig op de plaats waar hij is aangeland. Jouw levensdoel houdt jou nog op aarde. Achter de dood is een leven verborgen dat het begrip van de mens op aarde te boven gaat.

Soefi Inayat Kahn

Meditatie: Lang leve de doden

...

Vasthouden, niet kunnen accepteren dat een geliefde er niet meer is. Wie herkent het niet? Zeg me dat het niet zo is... Ik sprak en spreek veel mensen die zich in dit proces bevinden. De fase tussen *moeten* loslaten maar *willen* vasthouden – een spagaat. Soms is dat alleen een gedachte, dat je maar niet los komt, je er niet bij neer kan leggen. Zoals die mevrouw die haar man verloor en jaren later nog klem zat in die spagaat. Ze had er zo'n mooie uitdrukking voor: Ik kan het niet *verzetten*...

Vasthouden, het niet kunnen verzetten, zoals die man, hij *woonde* bijna op het kerkhof: elke dag zat hij uren bij haar graf om, zoals hij zelf zei, 'met haar te praten'. Tot hij gaandeweg inzag... ja, wat? Dat ze *daar* ook niet meer was!

...

Het gaat niet, vasthouden, want onze doden zijn niet meer op één plek. Ze zijn overgegaan in, wat soefi Inayat Kahn noemt: *een leven verborgen dat het begrip van de mens op aarde te boven gaat*.

In dat leven is, volgens de soefi's, de dode op reis. Roep daarom de reiziger niet terug. Houd hem niet vast want jij bent van de aarde en hij is nu van de hemel. Lang leve de doden – zou het devies van Kahn zijn. Treur niet, zegt hij zelfs, want hij is gelukkig. Dat klinkt hoopvol en perspectiefrijk, maar tegelijk hard, alsof je niet om je geliefde zou mogen treuren. Treuren is geen kwestie van mogen of niet mogen, Treuren doe je – daar helpt geen lievemoderen aan en daar moet je alle ruimte aan geven. Wat Kahn bedoelt is, denk ik, dat je er niet in moet

blijven steken, dat je beter niet krampachtig vast kunt houden, dat vasthouden averechts werkt...

...

Ga maar na, ook Jezus waarschuwt daarvoor. Hij zegt het zelfs letterlijk tegen Maria in zijn verschijnen: Houd me niet vast. Houd niet vast, maar laat los. Laat de reiziger gaan. Maar waar is de reiziger dan? De reiziger is nu *overall*. Zo beschrijft de Amerikaanse zen-boeddhist Joan Halifax het sterven van haar vader:

'Na zijn dood zat ik naast zijn lichaam en vroeg ik me af waar zijn zogenaamde 'zelf' was gebleven. Toen zag ik duidelijk dat mijn vaders 'zelf' niet aan een plaats gebonden is. Hij is nu overall. In wezen was hij altijd al overall, alleen nam ik hem op één plek waar en niet als universele aanwezigheid. Tot hij stierf...'

...

Overall – hier, daar, op verre vakanties, maar vooral: *hier* (wijzen op hart). Overall is zijn/haar glimlach, stem, energie, liefdesenergie. Pas nog mailde iemand het me, iemand die onlangs haar man verloor: 'Op de vele dierbare plekken waar we jarenlang samen zo genoten hebben verdiept mijn dankbaarheid over de mooie tijd samen. Toen ik gisteren door de volle herfstkleurenpracht liep vond ik het aanvankelijk jammer daarvan niet meer samen te kunnen genieten. De triestheid daarover duurde maar kort, hij is immers gewoon bij me, diep in mijn hart, voor altijd. Ik ervaar een enorme vreugde en verdieping.'

...

Overall contact, overall aanwezig. Het is precies wat we ook ervaren van de nabijheid of de aanwezigheid van wat we God noemen, luister maar naar Psalm 139. *Jij omvat mij zo teder van achter en van voren en zacht leg jij jouw hand op mij.* Zie het voor je, dit is een vrijage, een goddelijke vrijage. Zo intens kun je de aanraking van het goddelijke ervaren. En dat kan overall, waar je ook bent – overall. *Klom ik op naar de hemel – jou tref ik aan, daal ik af naar het dodenrijk – jij bent daar.*

Overall – ja, ook in de dood. Wat is daar dan? De eeuwige presentie, de eeuwige aanwezigheid. Ik kom er ook niet dichterbij en kan alleen maar bedenken dat die aanwezigheid *Liefde* moet zijn. Een oceaan van Liefde...

...

De oceaan van Moeder Orka misschien. Moeder Orka, luisteren we nog eens naar dat slot van het verhaal: *'Toen ze hem eenmaal had losgelaten verdween ook haar verdriet. Ze wist dat hij zou vergaan in de diepte van de oceaan. Dat hij, in miljarden onzichtbare deeltjes, zou worden opgenomen door het water. Dat ze in hem zou zwemmen, voor altijd.'*

Lang leve de doden – zij zijn als liefde om ons heen en in ons. We zwemmen in hun liefde... We zien het precies zo in het Hemelvaartverhaal. De leerlingen staren naar de hemel waarin Jezus verdwijnt. Hun staren is vasthouden, gefixeerd zijn, geobsedeerd zijn. Hun staren is het terugroepen van de reiziger. Maar dan zeggen twee mannen in witte gewaden: 'Hij is nu van de hemel, laat hem gaan, en hij zal op dezelfde wijze terugkomen.' Dit verhaal is helaas altijd historiserend gelezen, als een wederkomst aan het eind der tijden. Maar het is veel

spannender en het maakt het veel relevanter om het zo te lezen: *laat hem los en hij zal bij je terugkeren*. Laat hem los als de mens in zijn fysieke nabijheid. Hij is niet meer gevangen in die ene vorm, op die ene plek. Laat hem los en zijn geest van liefde zal bij je terugkeren... Als we onze geliefde doden loslaten, maar alleen dan, zullen ze als nabijheid van liefde overal om ons heen zijn. Laat hen los en ze zullen bij je terugkeren.

Wim Jansen

∞∞∞∞∞∞

In de harten van de mensen
leeft een eeuwenoud bericht,
van een wereld die volmaakt was,
waarvan God zag dat zij goed was,
lichtend beeld dat van ons vlucht.

Echo die in ons blijft klinken,
vonk van God, geef ons de durf,
't met dit sprankje hoop te wagen,
tot het groeiend wordt voldragen,
ons van binnenuit vervult.

Als een kind, zo klein en kwetsbaar,
teer, maar toch vol zachte kracht,
wordt dan Christus steeds herboren,
wat in 't donker leek verloren,
wordt weer aan 't licht gebracht.

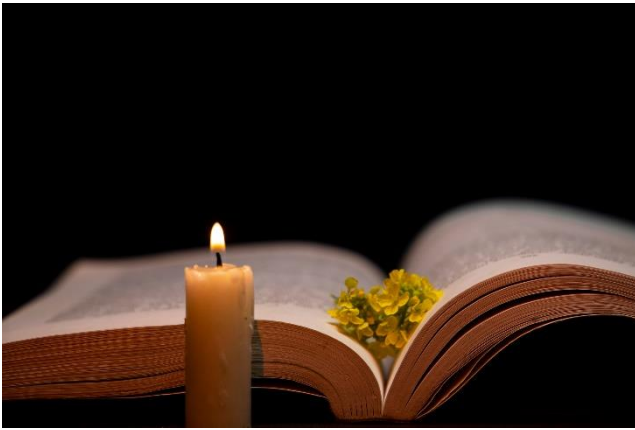
Dunne draad van licht en leven,
Geest van God, die ons geleidt,
voer door eeuwen en door dagen,
ons naar heelheid die de aarde
van gebrokenheid bevrijdt.

Marijke de Bruijne

Kaddiesj

Rouwen is een opdracht, een taak die je uit te voeren hebt. Tegen wil en dank. Er is geen ontkomen aan. In gesprek met mensen valt het me geregeld op hoe het leven haast opnieuw uitgevonden moet worden. Hoe het perspectief soms van dag tot dag kan veranderen. Dat is lang niet altijd alleen maar verdrietig. Er is ruimte voor opluchting, dankbaarheid en berusting. Soms ook boosheid op God en het leven zelf. Het kost tijd en arbeid -soms zelfs heel veel- om het leven weer glans te geven.

Geloof kan dan een baken zijn. Een kurk waar je op blijft drijven. Maar geloof kan ook ballast zijn. Verhalen waar je niets aan hebt. Rouwen vraagt om veel, maar waar het zeker niet om vraagt is theologie. Met theologie proberen we te verklaren. Dat brengt ons naar het hoofd. Voordat je het weet, snijdt dat God de pas af; de weg naar het hart, het handelen, het doen.

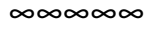

Veel meer heb je aan rituelen; een dagelijkse praktijk die helpend is. Ze geven structuur, richten je aandacht en zetten aan tot doen. In de christelijke traditie kennen we wel enkele rituelen. Toch verbleekt dat bij de Joodse traditie. Wie in die traditie te maken krijgt met verlies en rouw, weet hoe te handelen, wanneer te zwijgen en wat te bidden. Een belangrijk onderdeel van de dagelijkse dienst in de synagoge, is het bidden van het kaddiesj-gebed.

De rouwenden bidden drie keer per dag het kaddiesj voor de rouwenden. Opvallend genoeg is dit gebed géén treurdicht. Er valt geen woord over dood, verlies of rouw. Het is vooral één groot lofgebed voor de Eeuwige, waarin de Naam geheiligd wordt. En het geeft uiting aan de verwachting van de Messias. Dat Hij zal komen om deze aarde te richten, erover te heersen. Elf maanden lang na het overlijden wordt kaddiesj gezegd door de nabestaanden. Een gebed dat op het eerste gezicht totaal niet past. Hoe dan? Waarom dan? De Naam heiligen? Zou weeklagen niet beter zijn?

Het gaat er niet om dat je het gelooft. Het gaat erom dat het langzaam waar voor je wordt. Dat je gewaar wordt waar het leven om draait – uiting te geven aan hoop, een hoger ideaal. Het helpt je wellicht te ontdekken dat er achter jouw verdriet een andere werkelijkheid schuil gaat. Deze woorden. Misschien moeten ze wel elke dag klinken. Opdat ik ga geloven. Dat die woorden perspectief geven. Dat ze zich in mij nestelen, zodat het uiteindelijk waar wordt. Want woorden bepalen ons perspectief. Scheppen een nieuwe werkelijkheid. Geloof vraagt om beweging, in beweging komen. Het is een oefening. Een exercitie om het leven -dat soms alle schijn tegen heeft- in een ander perspectief te gaan zien. Geloof bevestigt niet de status quo. Het klaagt die aan en tart het lot.

Dirk-Jan Bierenbroodspot

Niet te verzoenen is het leven.
Ten einde is dit wellicht nog 't meest:
te kunnen zeggen: het is even
tussen twee stilten luid geweest

J.C. Bloem

